

УДК 657:65.012:004

Костяник Н.В.

Полтавський університет економіки і торгівлі

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ТОВАРНИХ ЗАПАСІВ В СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ

© *Костяник Н.В.*

Розглянуто концептуальні засади у якості закономірності функціонування системи бухгалтерського обліку. Досліджено основні напрями побудови комп'ютерних програм бухгалтерського обліку. Наведено визначення інформаційної інтеграції як одного з елементів концептуальної основи, притаманній комп'ютеризованому веденню бухгалтерського обліку.

Ключові слова: концептуальна основа, інформаційна технологія, система бухгалтерського обліку, база даних.

The article describes the conceptual framework as the laws of functioning accounting system. The basic directions of computer accounting programs. The definition of information integration as part of the conceptual framework, inherent computerized accounting.

Key words: conceptual framework, information technology, accounting system, data base.

Рассмотрены концептуальные основы в качестве закономерности функционирования системы бухгалтерского учета. Исследованы основные направления построения компьютерных программ бухгалтерского учета. Дано определение информационной интеграции как одного из элементов концептуальной основы, присущей компьютеризованному ведению бухгалтерского учета.

Ключевые слова: концептуальная основа, информационная технология, система бухгалтерского учета, база данных.

Вступ. Для сучасного етапу трансформації економіки України характерним є активний розвиток ринкової інфраструктури, в тому числі й торгівлі.

Аналітичні дослідження економічного потенціалу України за основними видами економічної діяльності дозволяють зробити висновок, що значна його величина (24,96%) припадає саме на долю торгівлі. Економічний потенціал торгівлі займає другу позицію після промисловості (доля якої - 36%), що відбиває позитивні тенденції розвитку торговельної мережі: використання нових стратегій

роздрібної торгівлі, формування нових фірмових торговельних мереж, посилення конкуренції в роздрібній торгівлі, розвиток системи комп'ютерних розрахунків тощо [1, с.155].

Забезпечувати прибуткову діяльність підприємства в умовах жорсткої конкуренції, а з деякого часу й в умовах тотальних кризових явищ, можливо за наявності ефективної системи управління.

Відомо, що основний масив інформації на рівні господарюючих суб'єктів для потреб управління формується у системі бухгалтерського обліку, тобто облікова інформація сприяє управлінню економікою підприємства.

Однак бухгалтерський облік зазнає певних впливів з боку трансформаційних процесів у економічному житті. Так, сучасна світова економіка характеризується як інформаційна, або економіка знань, її основними рисами є значне збільшення інтелектуальної праці та інформаційних технологій [2]. Подібні економічні тенденції зумовлюють трансформацію бухгалтерського обліку відповідно до нових вимог.

Крім того, зростає роль зовнішньоекономічних зв'язків у економіці усіх без винятку країн. Інтеграція зі світовим економічним простором, глобалізація світової економіки передбачає адаптацію законодавства, що регулює бухгалтерський облік до загальноприйнятих у світі стандартів. Зі вступом України до СОТ (Світової організації торгівлі) подібні тенденції набули особливої актуальності у сфері торгівлі.

Напрямки у розв'язанні нових ситуацій у бухгалтерському обліку, визначення його мети та завдань у нових умовах визначають концепції бухгалтерського обліку, які допомагають процесу усвідомлення відповідної залежності між явищами та визначають головні характеристики облікової інформації. Тому розгляд концептуальних засад на нашу думку є актуальним та доцільним в умовах впливу на систему бухгалтерського обліку факторів оточуючого середовища, до яких безумовно відноситься й глобалізація економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як зазначає М.С. Пушкар, у літературі періоду соціалізму проблема концептуальної основи бухгалтерського обліку спеціально не розглядалася, (виняток - роботи академіка С.Г. Струмліна). Тому, лише спираючись на перекладені праці зарубіжних дослідників, можна виявляти

закономірності функціонування обліку [3, с. 104].

Концептуальні основи розвитку бухгалтерського обліку у аграрному секторі економіки розглядає В.Н. Жук. Він доходить висновку, що з теоретичної точки зору бухгалтерські системи мають бути як різні для різних типів економік, так й однакові [4].

С. Голов відмічає велике значення концептуальної основи складання і подання фінансових звітів для розуміння і практичного застосування міжнародних стандартів фінансової звітності [5].

На основі загальнонаукових методів дослідження та прийомів логіки формулює концептуальні основи системи бухгалтерського обліку Т.М. Сльозко. Вона формулює їх як модель, що складається з певних взаємопов'язаних елементів, які здійснюються в обов'язковій послідовності. Одна частина концептуальних основ належить до теорії: мета і завдання обліку; категорії обліку; елементи методу бухгалтерського обліку; постулати і принципи бухгалтерського обліку. Інша частина, базуючись на ній, виконується на практиці, зокрема: інтереси користувачів облікової інформації; регламенти обліку; техніка, технологія та форми обліку; звітність [6].

Вибір концепції ставиться на перше місце при розробці алгоритму послідовності етапів організації обліку товарних запасів, на чому наполягають, зокрема, автори Н. Хоменко, О. Карпенко, Ю. Верига [7, с. 49].

Однак, на нашу думку, у перелічених роботах не досліджено питання впливу сучасних інформаційних технологій на концептуальні основи системи бухгалтерського обліку як в цілому, так й на окремі його об'єкти, яким є товарні запаси торговельних підприємств.

Тобто спостерігається певний відрив практичних напрацювань, втілених у господарську практику у вигляді програмних, технологічних розробок від теоретичної бази бухгалтерського обліку.

Метою статті є дослідження концептуальних засад побудови системи обліку товарних запасів в сучасних автоматизованих інформаційних системах, в умовах застосування новітніх інформаційних технологій.

Результати дослідження. За словниковим визначенням концепція (від латинської *conceptio* - розуміння, система) - це визначений спосіб розуміння, трактовки яких-небудь явищ, основна

точка зору, керівна ідея для їхнього висвітлення; провідний замисел, конструктивний принцип різних видів діяльності[8, с.624].

Стосовно системи бухгалтерського обліку концептуальні основи можна вважати закономірностями її існування.

Т.М. Сльозко при визначенні концептуальних основ системи бухгалтерського обліку відштовхується від логіки пізнання бухгалтерського обліку як явища та застосовує системний підхід до його вивчення .

Вона зазначає, що фундаментальні концепції бухгалтерського обліку спираються на теоретичні дослідження представників англо-американської школи, на сформульовані ними підходи, що лежать в основі міжнародних стандартів фінансової звітності [6].

Втіленням фундаментальних концепцій стали так звані «загально визнані принципи бухгалтерського обліку» (GAAP), поява яких була обумовлена вимогами інвесторів щодо достовірності інформації про емітентів.

Договір на проведення роботи з упорядкування правил обліку та звітності було укладено між Нью-Йоркською фондовою біржею і Американським інститутом бухгалтерів у 1930 р., а вже у 1932 р. з'явився документ, що містив п'ять загальних принципів обліку.

Однак, як зазначає С. Голов, концептуальна основа не входить до складу міжнародних стандартів фінансової звітності. Тому у разі виникнення суперечностей між Концептуальною основою та окремими стандартами пріоритетними у цьому випадку є вимоги Міжнародних стандартів фінансової звітності [5].

В Україні концептуальні основи бухгалтерського обліку визначено у Законі про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні та П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Оскільки бухгалтерський облік є системою, яка узагальнює інформацію для потреб управління господарською діяльністю підприємства, їй притаманні ті компоненти, що є характерними в цілому для економічних інформаційних систем:

- наявність структури - множини елементів системи та взаємозв'язків між ними;
- наявність вхідних і вихідних матеріальних потоків або потоків повідомлень, що надходять до системи або виводяться нею;
- закон поведінки системи, який можна описати функцією, що пов'язує зміни входу та виходу системи;

- мета та обмеження системи [9, с.10].

З подібним твердженням узгоджуються позиції дослідників В.Ф. Палія і Я.В. Соколова, які зазначені компоненти наводять у якості системних рис бухгалтерського обліку.

Концепцію побудови системи обліку товарних запасів визначимо, спираючись на теорію систем. На нашу думку, виправданим, є застосування конструктивного підходу, яким оперує класична теорія систем.

Сутність даного підходу полягає у конструюванні за функцією, що задана для будь-якої системи, тієї структури, яка відповідатиме призначенню цієї системи. Конструктивний підхід є протилежним до дескриптивного, за яким характер функціонування системи, її зовнішній прояв (властивість, функція) пояснюється її внутрішнім устроєм (структурою, елементами, взаємозв'язками) і який лежить в основі системного аналізу.

При конструктивному підході припускається, що система повинна відповідати деяким цілям конструювання, а її виокремлення та будування здійснюється у наступній послідовності:

- ставиться мета, яку повинна забезпечувати система;
- визначається функція (або функції), що будуть забезпечувати досягнення цієї мети;
- створюється структура, яка забезпечує виконання функції.

Мета, як правило, виникає з проблемної ситуації, яка не підлягає розв'язанню наявними засобами. Тоді система виступає в якості засобу розв'язання визначеної проблеми.

Схематично концептуальні засади системи бухгалтерського обліку товарних запасів, що визначені із застосуванням теорії систем (конструктивного підходу) представлено на рис. 1.

Метою бухгалтерського обліку є надання користувачам повної, правдивої, неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства для прийняття ними управлінських рішень [10].

В цьому сенсі логічним буде для формулювання мети обліку товарних запасів виділити напрями управлінської діяльності торговельного підприємства, для потреб якої призначена інформація обліку. Це дозволить посилити управлінську орієнтацію бухгалтерського обліку.

Рис. 1. Концептуальні засади системи бухгалтерського обліку товарних запасів за конструктивним підходом теорії систем

Оскільки основною діяльністю торговельного підприємства є підприємницька діяльність з продажу товарів або послуг, тому управління цією діяльністю здійснюється за напрямками:

- управління закупівлями товарів (товарно-матеріальними запасами);
- управління продажами товарів (маркетинговий аналіз та управління дебіторською та кредиторською заборгованістю);
- планування, прогнозування, аналіз та контроль витрат обігу.

Як можна бачити на рис. 1, до структури системи бухгалтерського обліку товарних запасів входять й функціональні підсистеми збору та циркуляції первинної облікової інформації, обробки та видачі даних - те, що складає зміст технологічного процесу обліку.

Кожна з функціональних підсистем має своє завдання,

технологічні процедури, технічні засоби та виконавців.

Концепція нової інформаційної технології, яка базується на широкому застосуванні комп'ютерної техніки, спирається на три основні принципи: інтегрованості, гнучкості та інформативності.

Однією з перших, у 80-х роках ХХ ст., концептуальну модель обробки облікової інформації із застосуванням автоматизованих робочих місць (АРМ), з'єднаних загальною мережею, було запропоновано Е.А. Умнову. Ця модель складається з трьох рівнів, відповідно до трьох стадій облікового процесу [11, с. 206].

На стадії документування господарських операцій відбувається збір та реєстрація первинних даних у підрозділах та службах підприємства на АРМ первинного обліку.

На стадії систематизації та узагальнення, а також відображення та використання облікових даних відбувається автоматизоване хронологічне протоколювання облікових даних у внутрішньомашинному інформаційному фонді облікових даних.

На стадії відображення та використання облікових даних систематизована облікова інформація може виводитися на як на дисплеї відповідного АРМ, так й на магнітний носій або передаватися по лініях локальної мережі автоматизованої бухгалтерської служби або підприємства.

Втіленням системного підходу до комп'ютеризації інформаційних процесів є концепція бази даних, яка передбачає інтеграцію даних для управління, обліку і контролю діяльності підприємства.

База даних - це поійменована сукупність структурованих та взаємопов'язаних даних і об'єктів, які відносяться до визначеної предметної області. Данні запам'ятовуються таким чином, щоб вони були незалежні від програм, які їх використовують; відкриті для додавання нових або модифікації існуючих даних.

Концепція бази даних (а також сховища даних) дозволяє втілювати процес інформаційної інтеграції - об'єднання окремих частин та функцій різних інформаційно-технологічних систем і комплексів у єдиний інформаційний простір, доступний користувачу.

Подальший розвиток концепцій бухгалтерського обліку пов'язаний як із сучасними концепціями управління, що з'явилися у другій половині ХХ ст., так із розвитком комп'ютерних інформаційних систем.

Найбільш актуальними сучасними концепціями комп'ютерних інформаційних систем підприємства є MRPII і ERP, які первісно розроблялися для виробничих підприємств.

Програмне забезпечення для автоматизації об'єктів торгівлі, яке задовольняє вимогам ERP, поділяється на два види: front-office і back-office. Front-office - це комплекс програмних продуктів, що замикають весь контур управління торговим залом. Back-office — це програми, які дозволяють автоматизувати облік товарів на різних підприємствах торговельної галузі (оптові та роздрібні магазини, кафе, ресторани, аптеки і т.п.).

Висновки. З послідовних елементів концептуальної моделі бухгалтерського обліку в умовах впровадження комп'ютерних технологій зазнає змін позиція, що визначає техніку, технологію та форму бухгалтерського обліку. Інформаційна інтеграція, що стає можливою в умовах сучасних інформаційних технологій, дозволяє задовольняти інформаційні потреби у обліковій інформації як внутрішніх, так й зовнішніх користувачів, інтегровані бази даних стають компонентами інформаційної інфраструктури підприємства.

До концептуальних засад побудови (формування) системи обліку товарних запасів в сучасних інформаційних системах входять наступні елементи: мета, принципи та властивості її побудови, структурна характеристика, суб'єкти, які будуть генерувати та споживати інформаційні ресурси, та їхні цільові настанови.

На розвиток концепцій бухгалтерського обліку будуть впливати як сучасні концепції управління, притаманні інформаційній економіці, так й розвиток комп'ютерних інформаційних систем.

Список використаних джерел:

1. Поручник А.М. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі: [монографія]/ А.М. Поручник. - К.: КНЕУ, 2008. - 352 с.
2. Уманців Г. Облік у системі мікро- та макроекономічного управління / Г. Уманців// Бухгалтерський облік і аудит. - 2008. - №4. - С. 17-25.
3. Пушкар М.С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти): [монографія]/ М.С. Пушкар. - Тернопіль: Економічна думка, 1999. - 423 с.
4. Жук В. Концептуальні основи розвитку бухгалтерського обліку аграрного сектору економіки на засадах теорії фізичної економії/ В. Жук//Економіст. - 2009. - №3. - С. 30-33.
5. Голов С.Міжнародні стандарти фінансової звітності: сучасний стан та застосування/ С. Голов// Бухгалтерський облік і аудит. - 2005.- №8-9.-С.88-100.

6. Сльозко Т.М. Логіка формування концептуальних основ системи бухгалтерського обліку/ Т.М. Сльозко// Зовнішня торгівля: право та економіка. - 2008. - №1(36). - С. 143-148.

7. Хоменко Н.В. Товарні запаси: проблеми обліку, контролю та звітності : [монографія]/Н.В. Хоменко, О.В. Карпенко, Ю.А. Верига. - Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. - 153 с.

8. Советский энциклопедический словарь/ [гл. ред. А.М. Прохоров]. - 2-е изд. - М.: Сов. энциклопедия, 1983. - 1600 с.

9. Мишенин А.И. Теория экономических информационных систем: [учебник.]/А.И. Мишенин. - 4-е изд. - М.: Финансы и статистика, 2007. - 240 с.

10. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»

11. Умнова Э.А. Системы автоматизированной обработки учетной информации /Э.А. Умнова, М.А. Шакиров. - М.: Финансы и статистика, 1988. - 270 с.